

Román intézménynevek magyarítása Erdélyben

1. Az intézménynevek fordításának kérdései a kisebbségi kétnyelvűség kontextusában. Ismert, hogy Romániában az egyetlen hivatalos nyelv a román. Ezt kizárólagos jelleggel fogalmazza meg Románia jelenleg érvényes alkotmányának 148. paragrafusa, és egyértelműen szabályozza, hogy az erre vonatkozó rendelkezés nem változtatható meg, azaz más nyelv nem nyerhet hivatalos jogi státust (FÁBIÁN 2017, PÉNTEK–BENŐ 2020: 113). Ennek következtében bizonyos állami, közigazgatási információk, terminusok és nevek alapértelmezés szerint elsődlegesen románul érhetők el. E rendelkezés és az ezt követő organikus törvények korlátozó előírásainak következtében a nem román anyanyelvű állampolgárok nyelvi jogai nem érvényesülhetnek teljes mértékben (BENŐ–PÉNTEK 2016), és a kisebbségi kétnyelvűségi helyzet „fordítási kényszerhelyzet”-ként adott.

Romániában a földrajzi és az intézménynevek területén is az államnyelvi alak a hivatalos névforma. Ez kodifikált és rendszerint egységes használatú a többségi nyelvben. Mivel a közvélekedésben a kétnyelvű kompetenciához magától értetődően kapcsolódik a fordítói készség, kétnyelvűségi kontextusban természetesnek tekintik azt a helyzetet, amelyben „mindenki fordít”. Ez viszont azt eredményezi, hogy rögtönzött, nem ellenőrzött név- és terminusfordítások jönnek létre, s ugyanannak a névnek vagy kifejezésnek többféle fordítását alkalmazzák a regionális köznyelvi diskurzusokban. A fordítások egy része szakszerűtlen, a szó szerinti tükröztetést követi anélkül, hogy a magyar köznyelvi formához igazodna. Így lesz például a román *Sindicatul Învățămanului Preuniversitar* névből *Egyetem Előtti Oktatás Szakszervezete* a standard jellegű *Közoktatási Szakszervezet* megfelelőjeként. Ilyen módon a standard megnevezésektől eltérő szokatlan névformák jönnek létre, amelyek interferenciahatásokat és regionális színezetű régiesebb nyelvi formák érvényesülését jelzik.

Tanulmányomban élőnyelvi, internetes írott sajtónyelvi szövegek alapján az intézménynevek fordítási módjait vizsgálom az erdélyi magyar–román kétnyelvűség kontextusában, utalva a kisebbségi helyzetből fakadó nyelvtervezési feladatokra és az eddigi korpusztervezési eredményekre is. A vizsgált szövegekpusz helyi és regionális szintű erdélyi magyar sajtótermékekre terjed ki. Az idézett nyelvi adatok az elmúlt tíz évben (2011–2021 között) megjelent írott nyelvi szövegekből származnak, amelyek bizonyos mértékben tükrözik az erdélyi magyar regionális köznyelv sajátosságait. Ugyanakkor felhasználtam a Termini magyar–magyar szótár és adatbázis (TMNySZA.) vonatkozó erdélyi adatait is.

2. Fordítási, megfeleltetési problémák

2.1. Az intézménynevek fordítási kérdései. Köztudott, hogy az intézménynév rendszerint többemű, gyakran leíró jellegű, logikai tartalommal rendelkező, többnyire köznévi elemekből álló, de tulajdonnévi funkcióban használatos nyelvi forma. Ilyenként komplex fordítási és névhasználati kérdéseket vet fel. Fordítástechnikai szempontból egyaránt utal a tulajdonnevek és a köznevek átültetési problémáira: a megfeleltetés és a specifikus névalkotás

jelenségére. Más tulajdonnévfajták fordításától eltérően az intézményneveknél sokkal nagyobb mértékben előtérbe kerül az összetett névalak fogalmi jelentése, a jelölt intézmény szerepére, funkciójára történő utalás. A tulajdonnevek fordítására vonatkozó eddigi, magyar vonatkozású vizsgálatok többnyire a személynevek (FARKAS 2009, FARKAS–SLÍZ 2013) és a helynevek különböző típusainak (BÖLCSKEI 2010; DOMÁNY 2019; GERCSÁK 2015, 2020) célnyelvi megvalósulásait elemezték, illetve elméleti, módszertani vonatkozásait összegezték (SLÍZ 2019). Az intézménynevek magyar fordítása kissé háttérbe szorult; főleg az EU-s intézménynevek kapcsán került elő (DRÓTH 2000). A mai Magyarországgal szomszédos magyar nyelvterületeken a kiterjedt, népi kétnyelvűség kontextusában érvényesülő intézménynevek fordítási vonatkozásait még kevésbé vizsgálták (SÁROSI-MÁRDIROSZ 2014). MISAD KATALIN a szlovákiai (felvidéki) magyar intézménynév-használat kérdéseit, gondjait a nyelvi tervezés és a nyelvi kodifikáció kontextusában elemzi (MISAD 2011, 2012), és megállapításai, javaslatai más kisebbségi régióban is érvényesíthetők.

A fordítás módjára vonatkozó alapkérdések egyike a fordítás kötött vagy szabadabb jellege. KLAUDY KINGA a használati szempontból kötött kifejezéseket „kemény” szövegrészeknek nevezi, és közéjük sorolja az intézményneveket és a terminusokat. Ezek azok a nyelvi formák, amelyeknél a fordítónak rendszerint „nincs játéktere, nincs választása”, azaz nem dönthet szabadon egyik vagy másik hasonló jelentésű és szerkezetű nyelvi forma használatában (KLAUDY 2007: 248–249). Ilyen helyzetben a névhasználati konvenció normatív jelleggel adott, és a fordító számára nem választás kérdése az *Európai Tanács* vagy *Európa Tanács*, az *Európai Parlament* vagy *Európa Parlament* alkalmazása, hanem magától értetődő igazodást jelent az adott regiszterben szokásos névhasználatához.

Ez a fordítási kérdés kisebbségi kétnyelvűségű helyzetben, az anyanyelv korlátozott használatának kontextusában összetettebbé válik, mivel a normatív magyar nyelvi névformák nem magától értetődően adóttak, és nem mindig világos, hogy melyik névváltozat tekinthető normatívnak. Vagyis rendszerint az a helyzet áll fenn, hogy az államnyelven egységesnek mondható egy adott intézmény nevének használata, míg a nem hivatalos, kisebbségi nyelven igen nagyfokú variabilitás figyelhető meg. Emiatt a közéleti diskurzusokban nemritkán rögtönzött, alkalmi, esetleg kifogásolható intézménynév-fordítások születnek, amint ezt az írott sajtónyelvi szövegek is jelzik.

Az intézménynevek fordítása a kétnyelvű kompetencia és a fordítói gyakorlottság mellett megfelelő mértékű szaktudást is igényel, hiszen a megnevezés módja nem mindig tükrözi az adott intézmény funkcióját, működési sajátosságait. Jól példázza ezt a *Directia Națională Anticorupție* (DNA) név, amelyet az avatatlan fordító hajlamos *igazgatóság*-ként magyaráítani, a szervezet alapszavának első szótári jelentését követve. Pl. „A belügyminisztérium keretein belül működő *Országos Korruptióellenes Igazgatóság* május 30-án ünnepli fennállásának 15. évfordulóját a belügyminisztérium személyzete körében tevékenykedő korrupciót megelőző és leküzdő struktúra.”¹ „Az *Országos Korruptióellenes Igazgatóság*, amelynek feladata a korrupciós bűncselekmények esetében a nyomozás és a vádképviselés. Élén egy főügyész áll.” (Kiemelések tőlem – B. A.)² Mivel azonban ügyészségi jogkörrel működő intézményről van szó, amelyben ügyészek tevékenykednek, akik indokolt esetben rendőri kísérettel letartóztatási parancsot is végrehajthatnak, az intézmény nevét célszerű

¹ <https://ziarharghita.ro/hu/directia-general-a-anticoruptie-implineste-15-ani-de-activitate> (2020. 05. 21.)

² <http://e-justice.europa.eu> (2020. 06. 14.)

inkább *Országos Korrupcióellenes Ügyészség*-nek fordítani. Ha nem ismerjük pontosan egy adott intézmény funkcióját, nem is tudjuk jól lefordítani a nevét, hiszen a megnevezésből nem mindig lehet egyértelműen kikövetkeztetni a jogkörét, funkcióját. Tehát az is figyelembe kell vennünk, hogy az eredeti és a fordított intézménynév funkcionálisan is egyenértékű legyen, hogy mindkét nyelven ugyanazokat a fogalmi kategóriákat idézze fel. A *Centrul Român pentru Promovarea Comerțului* név értelem szerinti fordítása például *Román Kereskedelemfejlesztő Központ* lenne, csakhogy ez az intézmény kizárólag a külkereskedelem fejlesztéséért tevékenykedő intézményre utal, ezért a fordítás jelezheti ezt a specifikus rendeltetést a *Román Külkereskedelem-fejlesztő Központ* megnevezéssel.

A megfelelő nyelvi és fogalmi értelmezésen túl egy-egy intézménynév magyarítása két-nyelvű terminológiai ismereteket is feltételez, hiszen enélkül nem lehet szakszerűen fordítani ezt a névtípust. Bizonyos speciális intézménynevekben ugyanis a névelemek terminusok lehetnek, így szakfordítási kérdéseket vetnek fel. Ezt jelzik például adatok: *Inspeția de Stat pentru Controlul Cazanelor, Recipientelor sub Presiune și Instalațiilor de Ridicat – Kazánok, Magas Nyomású Tartályok és Emelőszerkezetek Állami Felügyelete; Institutul de Stat pentru Testarea și Înregistrarea Soiurilor – Termesztett Növényfajták Ellenőrző és Nyilvántartó Intézete; Gruparea de Jandarmi Mobilă – Csendőrségi Bevetési Csoport.*³

A hosszabb, felsoroló jellegű román megnevezések magyar fordításában némelykor természetesen csökken a terjengősség, azaz nem fordítandó le a név minden egyes eleme, mivel az ilyen esetekben a névadási módok explicitiségének nyelvek szerinti normatív különbségéről is szó van, amint a fentebb idézett névjegyzék adatai is jelzik: *Agenția Națională pentru Reglementarea Achizițiilor Publice* (szó szerinti fordításban: 'Nemzeti Ügynökség a Közbeszerzések Szabályozására') – *Országos Közbeszerzési Hivatal; Inspectoratul Teritorial pentru Calitatea Semințelor și Materialului Săditor* ('Területi Felügyelőség a Magok és Szaporítóanyagok Minőségéért') – *Területi Vetőmag-minősítő Felügyelőség; Serviciul Public Comunitar pentru Eliberarea și Evidența Pașapoartelor Simple* (Közösségi Közszolgálat az Egyszerű Útlevelek Kibocsátására és Nyilvántartására) – *Megyei Útlevelesztály*.

A román intézménynevek magyarítása az erdélyi közéletben gyakran következtelen, többféle változatban élő névalakokat eredményez a bevezetőben jelzett korlátozott nyelvhasználati lehetőségek, valamint az ad hoc fordítások elterjedtsége miatt. A továbbiakban ezeket a fordítási problémákat veszem számba megfeleltetési jelenségek és problémák szerint.

2.2. Fordítási szakszerűtlenségek. A fordítás gyakorlatából ismert az a jelenség, amikor a nem hivatásos fordító egy adott jövevényszót a többségi vagy forrásnyelvi jelentésvonatkozás szerint használ. A hamis barátok, vagyis a hasonló hangalakú, de a különböző nyelvekben eltérő jelentésű szavak érintkezése főleg a görög és latin eredetű nemzetközi szavaknál figyelhető meg, mivel ezek használata szemantikailag nem egységes, nyelvenként eltérő fogalmi vonatkozások érvényesülhetnek.⁴ Ilyen jelenségnek tekinthető Erdélyben a *gimnázium* 'általános iskola' értelemben való használata a román *gimnaziu* megfelelő jelentésének alkalmazásával. Ez a jelentéskölcsönzés melléknévként (*gimnaziumi*) is megmutatkozik

³ Az adatok a javasolt magyar fordításaikkal együtt az MN.-ből származnak.

⁴ A *hamis barát* terminus értelmezésével kapcsolatban lásd a kapcsolódó szakirodalmat (H. VARGA 2013: 5–8, MÁNY 2017). Itt említjük meg, hogy MAGYARI SÁRA egy kisebb kiadványt állított össze Hamis barátok a magyar és a román nyelvben – szószedet címmel (MAGYARI főszerk. 2016), amelyek tartalmazzák az ilyen jellegű gyakori „szótévesztéseket”.

az intézménynevek elemeként: *Aurel Vlaicu Gimnáziumi Iskola, Zsoboki Gimnáziumi Iskola, 1-es sz. Gimnáziumi Iskola, Petri Mór Gimnáziumi Iskola, Speciális Gimnáziumi Iskola* (a névformákban tükröztetett román kifejezés: *școală gimnazială* 'általános iskola').

Hasonló módon, tükröfordítással és jelentéskölcsozónésszel alakult ki a 'főgimnázium' jelentésű *nemzeti kollégium* megnevezés bizonyos középiskolák típusának jelölésére a román *colegiu național* megnevezési minta hű követéseként, amint ezt a következő oktatási intézmények nevei jelzik: *Unirea Nemzeti Kollégium, Kölcsey Ferenc Nemzeti Kollégium, Mihai Eminescu Nemzeti Kollégium*. Ez a megnevezési mód hasonlóképpen félreértéshez vezethet, hiszen a románul nem tudó beszélő számára nem feltétlenül világos, hogy főgimnáziumról van szó.

Amint ezekből a névhasználati jelenségekből látható, a probléma nem csupán fordítási kérdés, hanem a regionális köznyelvet érintő, a nyelvi tájképet is meghatározó intézmény-név-használati jelenség. Némelykor a névelemként megjelenő nemzetközi szó jelentése nem különbözik a standard fogalmi vonatkozástól, mégis szokatlan névformák jöhetnek létre. Ilyen, a román és a nemzetközi nyelvek hatásával magyarázható jelenség a *technikai* melléknév megjelenése a műszaki egyetemek és ahhoz kapcsolódó intézmények nevében, amint ezt az internetes sajtónyelvi szövegek jelzik: *Kolozsvári Technikai Egyetem, Kolozsvári Technikai Egyetem Szenátusa, Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Tudományos és Technikai Egyetem, Technikai Egyetem Diákszövetsége*.

2.3. Tükörszerkezetek. A tartalmi tükrözttetéssel, szó szerinti fordítással keletkezett intézménynevek nemritkán eltérnek a magyarországi standard nyelvi formáktól. Az erdélyi beszélők számára viszont nem tűnnek idegennek, mivel rendszerint nem tartalmaznak idegenszerű elemeket, beépültek a regionális köznyelvi használtba. Ezek gyakoriságát jelzi az, hogy erdélyi írott sajtónyelvi szövegekből nagy számban adathozhatóak tulajdonnévi és köznévi használatban egyaránt: *Cégnylvántartó Hivatal* 'cégbíróság' < rom. *Oficiul Registrului Comerțului* (SÁROSI-MÁRDÍROSZ 2020); *Fertőző Betegségek Kórháza* 'járványkórház' < rom. *Spitalul de Boli Infecțioase, Klinikai Kórház* 'oktatókórház' < rom. *Spitalul Clinic; Megyei Sürgősségi Kórház* 'baleseti kórház; traumatológia' < rom. *Spitalul Județean de Urgență; Sürgősségi Esetek Felügyelősége* 'katasztrófavédelmi felügyelőség' < rom. *Inspectoratul pentru Situații de Urgență (IGSU)*.⁵

2.4. Államspecifikus intézménynevek fordítása. Az olyan, államspecifikus intézménynevek magyarítása, amelyeknek nincs közvetlen és azonos funkciójú megfelelője a magyar írott standard nyelvváltozatban, többféle fordítási kérdést vet fel. Ez a jelenség a kultúraspecifikus reáliák (KLAUDY 1997) vagy xenizmusok (BAKOS 1991) fordításának jelenségköréhez tartozik (SLÍZ 2019: 14), általánosabb keretben pedig a kultúraközi kommunikáció esetének is tekinthető. Leginkább a reáliaként jelentkező közigazgatási és igazságszolgáltatási intézménynevek magyarítása jelenthet megfeleltetési problémát (BENŐ 2020). Ilyennek mondható a francia intézményrendszer követésére utaló *Institutul Național al Magistraturii* összetett névalak magyarítása, amelyben elsősorban a *magisztrátus* terminus fordítása okoz gondot. Nemcsak arról van szó ugyanis, hogy a *magisztrátus* latin eredetű szó a közmagyar 'városi hatóság', 'tisztségviselő, hivatalnok' jelentéséhez képest eltérő referencialitásban érvényesül, hanem egy sajátos, Magyarországon nem létező intézménytípust nevez meg.

⁵ E nevek használatát példamondatokkal és stílusminősítésekkel jellemzi a TMNySZA.

Romániában az a személy válhat bíróvá vagy ügyésszé, aki a jogi egyetemi diplomát megszerelve felvételt nyer a fent megnevezett magisztrátusi hivatalba, és eredményes záróvizsgálával fejezi be a kétéves képzést, majd a bírói vagy ügyészi kinevezésével a *magisztrátus* tagjává válik. Tehát az intézménynév a funkcióját tekintve egyszerre jelöl szakirányú képzést biztosító intézményt és szakmai testületet. Mivel a névnek nincs kodifikált magyar megfelelője, az erdélyi magyar sajtónyelvben többféle fordításváltozatban is megjelenik: *Magisztrátusok Országos Intézete*, *Országos Magisztrátusi Intézet*, *Magisztrátus Nemzeti Intézete*. Az intézet működését egy bíróból, ügyészekből és az igazságügy-miniszterből álló, önálló intézetet alkotó testület felügyeli (*Consilul Superior al Magistraturii*). Az intézet hierarchiáját tekintve leginkább a magyarországi Országos Bírói Tanácshoz hasonlítható, de a funkciója és tagsága jóval szélesebb körű. Ennek az intézménynévnek is többféle magyar fordításváltozata van az erdélyi magyar írott nyelvhasználatban: *Legfelsőbb Magisztrátusi Tanács*, *Legfelsőbb Igazságügyi Tanács*, *Legfelsőbb Igazságszolgáltatási Tanács*, *Legfelsőbb Bírói Tanács* (BENŐ–PÉNTEK 2018: 66–67).

Ugyanilyen specifikus romániai intézmény a francia közigazgatási mintát követő prefektusi hivatal (rom. *prefectură*). A megyei szintű kormány megbízott intézményének magyar fordításában szintén megfigyelhetjük a változatok sokféleségét, a regionális névhasználati variabilitást: *Prefektusi Hivatal*, *Prefektusi Intézet*, *Főispánság*, *Prefektúra*.

Ez a jelenségkör egyben egy adott regiszter hiányzó vagy nem egységes használatú terminusának pótlását, egységesítést teszi szükségessé. E korpusztervezési feladat megvalósításához elengedhetetlenül szükség van a már használatos nyelvi formák értékelésére (MISAD 2011: 63–64). A jelzett intézménynév-használati következetlenségek, ad hoc fordítások alkalmazása a felvidéki magyar nyelvváltozatokban is megfigyelhető (BAUKO 2019: 79–80).

Az intézménynevek fordítása szempontjából ide tartozik bizonyos intézménytípusok nevének eltérő, azaz nyelvspecifikus forrás-, illetve célnyelvi használati módja is. A román *agenția* szó alapjelentésének például megfelel a magyar *ügynökség* megnevezés. Csakhogy a románban az *agenția* nemcsak kimondottan közvetítő szerepet betöltő intézményekre vonatkozik, hanem sokkal szélesebb körű a használata: 'hatóság', 'hivatal', 'leányvállalat, fiiliale' értelemben is alkalmazzák (DEX.). Ezért a fordításban nem használható automatikusan az *ügynökség* szó azokban az intézménynevekben, amelyekben a román megnevezésben szerepel az *agenția* névelem, csak ott, ahol az intézmény funkciója közvetítő jellegű, ezért a *modifikáció*-nak nevezett átváltási művelet (SLIZ 2019: 20) alkalmazása elkerülhetetlen: ***Agencia* Națională Anti-Doping – Országos Dopping Elleni Hatóság; *Agencia* Națională de Administrare Fiscală – Adó- és Pénzügyi Hivatal; *Agencia* Națională de Transplant – Országos Transzplantációs Intézet; *Agencia* pentru Dezvoltare Regională – Regionális Fejlesztési Ügynökség; *Agencia* Română pentru Investiții Străine – Külföldi Befektetések Romániai Ügynöksége; *Agencia* Teritorială a Taberelor și Turismului Școlar – Ifjúsági és Diáktáborok Megyei Hivatala (MN).**

A szó szerinti fordítás, a forrásnyelvi terminustól való elszakadás hiánya (SÁROSI-MÁRDIROSY 2014: 111) az erdélyi magyar írott nyelvi névhasználatban következetlen, nem pontos fordításváltozatokat eredményez. Így az *agenția* névelemet tartalmazó román intézménynevek megfeleltetéseiben a fentebb jelzett magyar névváltozatok mellett a szoros fordítás eredményei is megjelennek: *Agencia Națională Anti-Doping*: „Fél évvel a Brassói Corona női kézilabdacsapatánál kiobbant botrány után az *Országos Doppingellenes Ügynökség* (ANAD) meghozta a döntést a sportolók és a hivatalos személyek

eltiltásáról.”⁶ *Agenția Națională de Administrare Fiscală*: „A Nemzeti Pénzügyi Ügynökség közli az érdekeltekkel, hogy március 10-én 17 órától március 14-én 8.30 óráig a vámhatóság integrált informatikai hálózata fejlesztés miatt nem lesz elérhető.”⁷ *Agenția Națională de Transplant*: „Az Országos Transzplantációs Ügynökség közösségi oldalán közzétettek szerint az illetőt január 12-ről 13-ra virradó éjszaka szállították be a váradi sürgősségi kórházba...”⁸ (Kiemelések tőlem – B. A.)

2.5. Megőrzött régiségek a névformákban. Ismert, hogy a Magyarországgal szomszédos nyelvterületek 1989 előtti több évtizedes politikai, kulturális és nyelvi elszigeteltsége olyan regionális köznyelvek kialakulásához vezetett, amelyekben az államnyelvi hatás mellett régebbi köznyelvi formák megőrzése is megfigyelhető, amint ezt a TMNySzA. adatai is dokumentálják. Ezek a megőrzött régiségek olyan lexikai egységek, amelyek korábban standard nyelvi formaként a magyar nyelvterület egészen használatosak voltak, és jelenleg a külső nyelvi régiókban természetes névelemként érvényesülnek az intézmények megnevezési rendszerében, mint például az *inasiskola* a két- vagy hároméves képzést biztosító szakiskola megnevezésére. Az ÉrtSz. szerint az *inasiskola* 1945 előtt bizalmas stílusértékű köznyelvi szó volt. Hasonló módon regionális köznyelvi elemnek tekinthető lexikai egységek a következő régies alakok (megőrzött régiségek): *firma* ’cég’; *internátus* ’diákotthon, kollégium’, *kaszárnya* ’laktanya’; *katedra* ’egyetemi, főiskolai tanszék’. Ezek a TMNySzA. szerint nemcsak Erdélyben használatosak (gyakran standard formaként), hanem szinte valamennyi külső régióban (vö. BENŐ–LANSTYÁK 2019). Ilyennek tekinthető a névelemként is jelentkező *tanügyminisztérium*, amelynek a mai magyarországi köznyelvi megfelelője az *oktatási minisztérium*. A *tanügy* szó korábbi általános elterjedtségét jelzi az Erdélyi magyar szótörténeti tár (SZT.) megfelelő címszava, a második világháború előtti oktatási szakfolyóiratok címe (*Magyar Tanügy, Protestáns Tanügyi Szemle, Tanügyi Újság*) és jogi dokumentumok korábbi megnevezései (*tanügyi törvény, tanügyi rendelet*). Az ÉrtSz. is utal arra, hogy 1945 előtt hivatalos stílusértéke volt a *tanügy* szónak. A romániai oktatási minisztériumra a román megnevezéseinek változását követő magyar megnevezések névformái rendszerint ezt a névelemet alkalmazzák: *Nemzeti Tanügyi és Kutatási Minisztérium, Tanügyi és Kutatási Minisztérium, Román Tanügyminisztérium, Tanügyi Minisztérium*.

Ugyanezt a jelenséget szemlélteti a ’kollégium, diákotthon’ jelentésű *bentlakás* névelem erdélyi használata. A szó korábban a közmagyar természetes megnevezése volt, jóllehet az ÉrtSz. némileg általánosabb jelentését rögzíti: „azon a helyen, annak az intézménynek az épületében való lakás, ahová vkit munkája, hivatása, szolgálata v. tanulmányainak végzése köt (pl. iskola, diákotthon, internátus, kórház stb.)” A megnevezés erdélyi előfordulását a következő intézménynevek szemléltetik fordított és önálló alkotású névalakulatokban: *Bányai János Műszaki Kollégium Bentlakás, Csíkszeredai Csángó Bentlakás, „Dimitrie Cantemir” Egyetemi Bentlakás, Micskei Sámuel Bentlakás, Segítő Mária Római Katolikus Gimnázium Bentlakás, Unitárius Egyetemi Bentlakás*. A megnevezés hivatalos nyelvi regiszterben való megmaradásának a kétnyelvű környezet nyelvi variabilitása és a román

⁶ <https://sport.szekelyhon.ro/kezilabda/brassoi-doppingbotrany-tobb-mint-egy-evre-tiltottak-el-a-kezilabdazokat#> (2021. 06. 14.)

⁷ https://www.3szek.ro/load/cikk/89460/mi_hol_mikor (2021. 03. 19.)

⁸ <https://www.erdon.ro/kozelet/helyi-kozelet/egy-csaladban-tragedia-negy-masikban-uj-esely-2609304> (2021. 06. 19.)

ekvivalens (*internat*) jelentésének belső helyviszonyra utaló szemléletbeli hasonlósága is hozzájárulhatott.⁹ Hasonló indítéka lehet az ÉrtSz. szerint „elavulóban levő” *internátus* szó köznyelvi regiszterben való megőrzésének. Az *internátus* többnyire köznévként használatos, tulajdonnévi elemként való megjelenésre csak két adatot találtunk az erdélyi internetes írott nyelvi használatban: *Szent László Internátus*, *Caritas-internátus*. A közvetett vagy közvetlen államnyelvi hatás lehetőségét a bizalmas nyelvhasználatban jelentkező *internát* hangalaki kölcsönszó jelzi, amely a Termini-szótár adatai szerint valamennyi külső régióban használatos régies, népies vagy bizalmas stílusértékben. Az *internátus* ~ *internát* szó használati értékére nézve megemlítenendő, hogy *intri* rövidítéses alakban a diákszlengben is elterjedt, és már köznyelvi használatban is jelentkezik, amint az alábbi rovat- és cíkcímek jelzik: *Események az intri életében*; *Évkezdés az intriben*; *Kilencedikesektől volt hangos az intri*.¹⁰

3. Korpusztervezési kérdések. A bemutatott jelenségek azt jelzik, hogy Erdélyben a román intézménynevek magyar fordítására és használatára nagyfokú következtelenség és variabilitás jellemző az ismert kétnyelvűségi és kisebbségi jogi helyzet következményeként. A névhasználati egységesítés, harmonizáció, kodifikáció olyan nyelvtervezési, korpusztervezési feladat, amelynek irányítását Erdélyben többek között a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet is vállalta.¹¹ A nyomtatott és elektronikus sajtó területén dolgozók által jelzett névhasználati problémák megoldására az Intézet – együttműködve a Nemzeti Kisebbségkutató Intézettel és a kérdés iránt érdeklődő szociológusokkal – összeállította a leggyakoribb román állami intézménynevek listáját, és ajánlott egyenértékűnek tekinthető magyar névformákat (MN.). Ez a kétnyelvű névtár nyelvészek, szociológusok, hivatalnokok együttműködésének eredményeként olyan szakszerű és egységes fordítási, megféleltetési megoldásokat ajánl, amelyek lehetővé teszik a romániai intézménynevek következetesebb magyar használatát, figyelembe véve az állam- és nyelvspecifikus sajátosságokat is. A mintegy kétszáz intézménynevet felsoroló lista szerepelteti a minisztériumokat és kormánysszerveket; a végrehajtó hatalomtól független országos állami intézményeket; a minisztériumoknak alárendelt fontosabb országos intézményeket; valamint a megyei, regionális államigazgatási szerveket. Az adattár bevezetője egyértelműen jelzi létrejöttének indítékát: „A magyar nyelv hivatalos ügyintézésben történő használatát nagyban nehezíti, és egyben a magyar anyanyelvű polgárok számára hátrányos helyzetet jelent, hogy az egyes állami intézmények neveinek nincs egységes magyar változata.” A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete által is terjesztett intézményi névtár ismertté vált az erdélyi magyar újságírók számára, és forrásként használják is a közéleti jelenségeket ismertetve. Az intézménynév-használatra vonatkozó ajánlás hatását jelzi, hogy fontos erdélyi magyar sajtótermékek figyelembe veszik, alkalmazzák a kétnyelvű adattár magyar megnevezéseit: így például a korábban említett *Agenția Națională de Administrare Fiscală* intézménynévre utalva több megyei és regionális napilap, internetes újság és elektronikus sajtó következetesen az *Adó- és Pénzügyi Hivatal* megnevezést használja,

⁹ A megőrzött régiség és a kétnyelvűség kisebbségi helyzet összefüggésével kapcsolatban l. BENŐ-LANSTYÁK 2019.

¹⁰ <http://www.adyliceum.ro/szervezodes/internatus/esemenyek-az-intri-eleteben>; <https://www.csikygergelyarad.ro/?p=7290>; <https://www.csikygergelyarad.ro/?p=20508> (2021. 06. 13.)

¹¹ www.sztanyi.ro (2021. 04. 22.)

ahogy ez a kétnyelvű névjegyzékben megjelenik, és nem a szó szerint fordításból következő *Adó- és Pénzügyi Ügynökség-et*.¹²

Ugyancsak a korpusztervezés és a kodifikáció ügyét szolgálva jelentek meg azok a román–magyar, magyar–román vonatkozású kétnyelvű szótárak, amelyek a szaknyelvi terminusokon túl a köznyelvi névhasználat tekintetében is tájékoztatást nyújtanak: az oktatásterminológiai (BENŐ et al. szerk. 2009, FAZAKAS–TÓDOR szerk. 2015), közigazgatási (FAZAKAS főszerk. 2002, BENŐ et al. szerk. 2004) és gazdasági szótárak (FAZAKAS szerk. 2005, FAZAKAS–SOMAI szerk. 2008). E lexikográfiai kiadványok mindegyike regisztrál intézményneveket is. A Román–magyar oktatásterminológiai szótár (BENŐ et al. szerk. 2009) például külön tulajdonnévi adattárként közli az erdélyi középfokú oktatási intézmények névsorát románul és magyarul, ily módon kiegészítve az oktatás vonatkozásában az állami intézménynevek említett kétnyelvű névtárát.

További korpusztervezési feladat a könnyen kereshető internetes nyelvi adatbázisok létrehozása, a már megjelent kétnyelvű szakszótárak integrálása. Ez lehetővé tenné a könnyű és gyors elérhetőséget, és viszonylag kevés erőfeszítéssel megvalósítható lenne lexikográfiai anyaguk folyamatos frissítése, korszerűsítése. A végső cél lehetne ebből a szempontból az egyes területek szaknyelvi szókincsének két- vagy többnyelvű strukturált internetes adatbázisokban való megjelenítése (BENŐ–PÉNTÉK 2018).

4. Következtetések. A bemutatott fordítási és nyelvhasználati jelenségek egyértelművé teszik, hogy az intézménynevek magyarítása (szak)fordítási, terminológiai és nyelvtervezési feladatkör. Fordítási kérdésként gyakorlati készséget, magas szintű kétnyelvűséget feltételez, és annak szükségét jelzi, hogy a kompetenciák tiszteletben tartásával elsősorban (szak)fordítók vagy a fordításhoz megfelelően értő személyek magyarítsanak a közéleti diskurzusok számára. Szaknyelvi és terminológiai kontextusban az intézménynév fordítása az egyes szakterületek és szaknyelvek megfelelő ismeretét feltételezi, amelynek hiányában szakszerűtlen és félreérthető magyarítások jöhetnek létre. Nyelvtervezési problémaként elsődlegesen a korpusztervezést érinti, de feltételezi a státustervezéssel összefüggő nyelvi jogok bővítését, az anyanyelvhasználat körének kiterjesztését is. A terminológiatestervezés vonatkozásában figyelembe kell vennünk, hogy a Kárpát-medencei magyar nyelvhasználat tekintetében inkább harmonizációra lenne szükség, a külső régiók szintjén pedig szabványosításra. A szabványosítás ugyanis egyetlen terminusra történő csökkentést jelent, a harmonizáció pedig a sokféleség, a variabilitás összehangolását, a terminusok stabilizálását (FÓRIS 2020: 20).

Hivatkozott irodalom

- BAKOS FERENC 1991. Az idegen szavak egy sajátos csoportja: a xenizmus. *Magyar Nyelv* 87: 306–312.
 BAUKO JÁNOS 2019. *Társadalom és névhasználat. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest. <https://doi.org/10.26546/4891109>

¹² Aradi Hírek, Bukaresti Rádió, Főtér, Háromszék, Heti Új Szó, Magyar Szó, Népújság, Szatmári Friss Újság, Székelyhírmondó, Székelyhon, Transindex.

- BENŐ ATTILA 2020. Terminology and language planning for Hungarian spoken in Romania. In: VANČO, ILDIKÓ – MUHR, RUDOLF – KOZMÁCS, ISTVÁN – HUBER, MÁTÉ eds., *Hungarian as a Pluricentric Language in Language and Literature*. Peter Lang Verlag, Berlin–Wien. 113–126.
- BENŐ ATTILA – BECZE ORSOLYA – ERDÉLY JUDIT – NAGY ZSUZSANNA – ÖRDÖG-GYÁRFÁS ESZTER – SÁROSI-MÁRDIROSZ KRISZTINA szerk. 2004. *Magyar–román közigazgatási szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- BENŐ ATTILA – FAZAKAS EMESE – SÁROSI-MÁRDIROSZ KRISZTINA szerk. 2009. *Román–magyar oktatás-terminológiai szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- BENŐ ATTILA – LANSTYÁK ISTVÁN 2019. Megőrzött régiség és kontaktushatás. In: É. KISS KATALIN – HEGEDŰS ATTILA – PINTÉR LILLA szerk., *Nyelvelmélet és kontaktológia 4*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Budapest–Piliscsaba. 13–26.
- BENŐ ATTILA – PÉNTEK JÁNOS 2016. Hungarians in Transylvania: Language policy and mainstream language ideologies in Romania. In: SLOBODA, MARIÁN – LAIHONEN, PETTERI – ZABRODSKAJA, ANASTASSIA eds., *Sociolinguistic Transition in Former Eastern Bloc Countries. Two Decades after the Regime Change*. Peter Lang Publishing Group, Frankfurt am Main etc. 185–206.
- BENŐ ATTILA – PÉNTEK JÁNOS 2018. A terminológia stratégiai szintjei és feltételei Erdélyben. In: FÓRIS ÁGOTA – BÓLCSKEI ANDREA szerk., *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. L'Harmattan – Magyar Nyelvstratégiai Intézet, Budapest. 59–72.
- BÓLCSKEI ANDREA 2010. Fordítás, adaptáció és helynévtörténet: magyar és angol helynévtípusok kontrasztív vizsgálatának gyakorlati tanulságairól. *Helynévtörténeti Tanulmányok 5*: 245–262.
- DEX. = *Dicționarul explicativ al limbii române*. Red. COTEANU, ION – MAREȘ LUCREȚIA. Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.
- DOMÁNY BARBARA 2019. Magyar helynevek olasz térképeken és útleírásokban. *Névtani Értesítő 41*: 41–50. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2019.2>
- DRÓTH JÚLIA 2000. Legyen egységes az EU terminológiája! *Magyar Nyelvőr 124*: 287–297.
- ÉrtSz. = *A magyar nyelv értelmező szótára 1–7*. Főszerk. BÁRCZI GÉZA – ORSZÁGH LÁSZLÓ. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959–1962.
- FÁBIÁN GYULA 2017. Jogi keretek. In: BÁRDI NÁNDOR – ÉGER GYÖRGY szerk., *Magyarok Romániában 1990–2015. Tanulmányok az erdélyi magyarságról*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest. 270–276.
- FARKAS TAMÁS 2009. A tulajdonnevek fordításának alapkérdéseiről. *Diadal vagy Viktória, Eugén vagy Jenő? Fordítástudomány 11/2*: 22–35.
- FARKAS, TAMÁS – SLÍZ, MARIANN 2013. Translating Family Names in Hungarian. A Diachronic Survey. *AHEA: E-Journal of the American Hungarian Educators Association 6*. <http://ahea.net/e-journal/volume-6-2013/11>
- FAZAKAS EMESE főszerk. 2002. *Román–magyar közigazgatási szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- FAZAKAS EMESE szerk. 2005. *Román–magyar gazdasági szótár*. Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár.
- FAZAKAS EMESE – SOMAI JÓZSEF szerk. 2008. *Magyar–román gazdasági szakszótár*. Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár.
- FAZAKAS EMESE – TÓDOR ERIKA szerk. 2015. *Magyar–román oktatás-terminológiai szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- FÓRIS ÁGOTA 2020. *Fordítás és terminológia. Elmélet és gyakorlat*. Károli könyvek. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- GERCSÁK GÁBOR 2015. Magyar tőnevek angol fordítása. *Névtani Értesítő 37*: 77–81.

- GERCSÁK GÁBOR 2020. Hogyan hivatkoznak angolul földrajzi neveinkre? In: NYOMÁRKAY ISTVÁN – NAGY SÁNDOR ISTVÁN szerk., *Etimológia és jelentésfejlődés*. MTA Modern Filológiai Társaság, Budapest. 48–62.
- KLAUDY KINGA 1997. *Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletébe*. Scholastica Kiadó, Budapest.
- KLAUDY KINGA 2007. Az EU-szakszövegek fordításának oktatása. In: KLAUDY KINGA, *Nyelv és fordítás*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 242–252.
- MAGYARI SÁRA főszerk. 2016. *Hamis barátok a magyar és a román nyelvben: szószedet*. Partium Kiadó, Nagyvárad.
- MÁNY DÁNIEL 2017. Hamis barátok az orvosi szaknyelvben: francia, angol, magyar összehasonlító elemzés. *Porta Lingua* 2017: 129–136.
- MISAD KATALIN 2011. Intézménynév-standardizálás kisebbségi helyzetben. A szlovák iskolatípusok magyar nevének megállapítása. In: MISAD KATALIN – CSEHY ZOLTÁN szerk., *Nova Posoniensia. A pozsonyi magyar tanszék évkönyve*. Szenczi Molnár Albert Egyesület – Kalligram Kiadó, Pozsony. 58–73.
- MISAD KATALIN 2012. A szlovákiai intézmények magyar nevének standardizálásáról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 3: 51–67.
- MN. = *Magyar neve? Romániai állami intézménynevek magyarul*. 2009. http://sztanyi.ro/download/roman_intezmenynevek_magyarul.pdf (2021. 12. 10.)
- PÉNTEK JÁNOS – BENŐ ATTILA 2020. *A magyar nyelv Romániában (Erdélyben)*. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Gondolat Könyvkiadó, Kolozsvár–Budapest.
- SÁROSI-MÁRDIROSZ KRISZTINA 2014. Az intézménynevek használatának sajátosságai a romániai magyar audiovizuális médiában. In: PLETL RITA szerk., *Nyelvi norma és nyelvhasználati sajátosságok a romániai magyar audiovizuális médiában*. Ábel Kiadó – Scientia Kiadó, Kolozsvár. 110–138.
- SÁROSI-MÁRDIROSZ KRISZTINA 2020. Az erdélyi magyar jogi nyelvben megjelenő szaknyelvi terminusok vizsgálata a román nyelvi hatás szempontjából. In: BENŐ ATTILA – PÉNTEK JÁNOS szerk., *Kognitív és pszicholingvisztikai szempontok a nyelvi érintkezések vizsgálatában*. Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 11. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy. 129–144.
- SLÍZ MARIANN 2019. A tulajdonnevek fordítása – funkcionális, névelméleti megközelítésben. *Névtani Értesítő* 41: 14–40. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2019.1>
- SzT. = *Erdélyi magyar szótörténeti tár* 1–14. Főszerk. SZABÓ T. ATTILA etc. Kriterion Könyvkiadó etc., Bukarest etc., 1975–2014.
- TMNySzA. = *Termini magyar–magyar szótár és adatbázis*. Főszerk. BENŐ ATTILA – LANSTYÁK ISTVÁN. Termini Kutatóhálózat. <http://termini.nytud.hu/htonline/present.php?action=bemutatas> (2021. 06. 30.)
- H. VARGA MÁRTA 2013. Barátkozunk a magyar nyelv hamis barátaival (is)! Javaslat egy szótár összeállítására. *THL2* 1–2: 5–14.

BENŐ ATTILA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6931-2999>

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

**ATTILA BENÓ, Translation of Romanian institutional names
to Hungarian in Transylvania**

The study examines the translation methods used in the translation of institutional names and their common language use within the context of Hungarian-Romanian bilingualism in Transylvania, noting the language planning tasks that arise from minority status and the results of corpus design so far. The presented translation and language use phenomena emphasize that translating institutional names in minority status is a task for (professional) translation, terminology, and language planning. Within translation, it presupposes practical skills and a high level of bilingualism. In the technical and terminological context, the translation of the name of an institution presupposes an adequate knowledge of the individual fields and languages, in the absence of which unprofessional and ambiguous translations may be created. As a language planning problem, it primarily concerns corpus planning and presupposes the expansion of language rights related to status planning and expanding the scope of using vernacular languages.